

ötleteket kergető és mégis hatásos, nem hatásvadászó és mégis megszedítő. Idegfeszítő pianissimóit, fültépő fortissimóit, e két véglet közötti színeinek káprázatát és krescendóinak végtelenségig feszített ivateit — nem lehet elfelejteni.

A Waldbauer-Kerpely vonósnégyes társaság most ünnepelte tizenöt éves fennállását. Nem jubileumi dátum, de számottevő forduló, mert a mai rohanó világban ritkaság, hogy egy művészegyesület, egy kvartett, célkitűzését, szellemét és hagyományait meg tudja tartani. Waldbauerék a klasszikus kamarazene mellett a magyar kamarazeneművészetnek ma is melegszívű pártfogói, művészetrajongók és hagyományuk a magyar zenekultúra színvonalának emelése s az egész világ előtt való elismergetése.

Ha igaz, hogy valamely város zenei kultúráját legjobban tükrözi: vonósnégyes-társulata, — akkor Budapest elég magas színvonalon áll.

Abban a lélekemelő ünnepségsorozatban, melyet a *Magyar Asszonyok Nemzeti Szövetsége* április folyamán rendezett, a Nemzeti Zenede ünnepi hangversennyel vett részt. A Zeneművészeti Főiskola nagytermében Bruckner Antal f-moll nagymiséjét adták elő. Nem volt szerencsés választás, mert magyar művészeti iskola magyar műsorral is ünnepelhetne volna a Magyar Asszonyok Nemzeti Szövetségének sokáig emlékeztető nagyetét. Az ünnepségen való résztvételt azonban jólesően láttuk.

Mindig ünnepnap, amelyen megszólal Beethoven *Kilencedik-szimfóniá*-ja. Kétszeres ünnep volt most, mert világhírű művészünk: *Dohnányi Ernő* vezényelte. A mester a napokban jött haza szokásos amerikai körútjáról s ha az újvilág és Anglia virágokkal hintette tele művésztűtját, mi magyar szívünk minden melegét öntöttük eléje. A szimfónia, melynél nagyobb felmagasztaltsággal teremtett művet nem ismer a művészettörténet, a hiteles Beethoven-magyarázó, Dohnányi felfogásában: örök élményünk marad.

Papp Viktor.

Színházi szemle.

A pár hónappal ezelőtti Madách-premiér után a Nemzeti Színház íme, egy Shakespeare-premiérrel örvendeztette meg a közönséget. E darabok azonban csak Budapesten színpadi újdonságok, Kolozsvárott a nyolcvanas évek végén E. Kováts Gyula már mindkettőt színrehozta.

II. Richárd király Shakespeare úgynevezett királydrámáinak főgyengeségét — a szétterített és sok ágra szakadó cselekménysort — szerencsésen elkerüli. Meséje egységesebb és egy cél felé haladó. A darab főereje és főszépsége *II. Richárd* alakjának rajza. Shakespeare emberei közül egyike ez a legmodernebbeknek. E fiatal király lelkében van valami erős szenzibilitás és valami — a végső gyökerében — művészi ösztön, mely a mindenkorai hangulatot szinte gyönyörrel éli ki. Élményeit nyomban színes szavak köntösébe öltözteti és lelkének önkéntelen kitérései hamarosan tudatossá válva művészi formát keresnek maguknak. Fájdalmának átélését szándékosan fokozza, és sorsának balrafordulásában szinte önmagának publikumaként tetszeleg. De azért mégsem lehet teljesen színésznek tartani. Érzései állandóan a szándékos hangulat-csigázásnak és az öszinte, mély átélésnek borotvaéles találkozó vonalán lebegnek. Vannak pillanatok, amikor szinte önkínzó kéjjel gyötri magát, s vannak, amikor a saját fájdalomtól ihletett embernek legmélyebb lelki kincseit markolja fel színre. Amint az első csapások érik, nyomban „mesét akar mondani“ — persze szép, színes, romantikus mesét! — „királyok estiről“. Itt még a fájdalom csak öntetszelgő keserűség, mely „saját bánatával új játékot, könnyével tréfaversenyt“, — de mikor a koronáról Bolingbroke javára nyilvánosan lemond, akkor már kétségbeesése számára olyan hangokat talál, amik a végletes fájdalom egész lelki mélységét felfedik.

Országot, koronát neked hagyok,
Búm országát nem: itt király vagyok.

Íme, a nagy fájdalom igaz vonása, amikor a boldogtalan ember úgy érzi, hogy nincs más kincse többé, mint maga ez a fájdalom! Végeredményben — persze más lelki előzmények után — ehhez az állapothoz jut el Arany *Katalinjának* öreg Szünyogja is, amikor ezt kiáltja:

Enyém a fájdalom joga,
S én e jogot nem engedem...

De e vonás mellett van még II. Richárdnak egyéb jellegzetes sajátságai is. A művészi hajlamú embernek tette nem termelt temperamentuma is kiütközik belőle. Ez állítja őt épp olyan ellentétesen szembe Bolingbroke-kal, akárcsak Hamlet áll szemben Laertessel. II. Richárd már akkor kész királyi jogairól lemondani, amikor még ellenfele nem is akarja tőle trónját elvenni: acéltalan lelkének fáj e vergődő hajsza, inkább illik hozzá „a kétségbeesés szelid útja“.

S hogy e szeszélyes lélekben ezek mellett egyfelől jó adag gonoszság is megfér, másfelől meg szinte filozófiai elmélyedésre is képes, az temperamentumának sokrétűségét mutatja.

E jellemet éppen e sokból való összetettsége miatt olyan nehéz megjátszani. Abonyi kétségtelenül kitűnő színész, aki változatosságáról és intelligenciájáról a két utolsó színházi évben többször tett bizonyítást, de valahogy mégsem volt II. Richárd. Kissé egyszerűbbre festette át ezt az alakot, mint aminő. A darab elején valami melancholiát vitt a király alakjába, mintegy a közönséget előkészítendő, hogy későbbi fordulata ne látszódjék annyira hirtelennek. Így valóban meg is rajzolta Richárd karakterének egyik alapvonását, de e jellem teljes összetettségét nem oldotta meg. Alakításának egy furesán és hibásan motiváló mozzanatát azonban alkalmasint nem lehet az ő rovására írni: nyilván a rendezés akarta így, mert hiszen e mozzanat egy másik színész játéki-
val volt kapcsolatban, illetőleg azt is maga után vonta. Mikor a III. felvonásban Flint várból lejövet Bolingbroke előtt megalázkodik, s már maga helyett szinte királyul köszönti, e szavai után: Kezet ösém! kezét nyújtja felé, de amikor Bolingbroke meg akarja ragadni, tüntetőleg elkapja, mintha csak rokonát meg akarta volna alázni. S Bolingbroke személyesítője, Petheő Attila, erre keményedik azután meg, s felel nyers hangon Richárdnak. A rendezés ezt a játékot nyilván azért toldotta be, hogy motiválja: miért akarja most már Bolingbroke a koronát, holott eddig csak örökségét

követelte. De vajjon nem túlságosan kiesinyes és külsőséges indokolás ez Shakespeare mélységei mellett? A későbbi IV. Henrik elveszi Richárd trónját, mert ez a maga puha lelkével egyszerűen lemond róla, s mert Richárd elpártolt hívei az ő táborában vannak. Nincs szükség itten semmiféle kézmegtagadási komédiákra.

Petheő Attila mint Bolingbroke megjelenésben illuziókeltő volt. Nyers és kemény beszédével nyilván a „hallgatag királyt“ akarta jellemezni, a szép tirádákra minden pillanatban kész Richárddal szemben. E különben jellemző vonást azonban túlságig vitte, s ott is, ahol pedig a költő szárnyas szavakat adott ajkára — apjával való búcsúzása-kor — tördelten kemény volt. Mikor tanul meg e különben derék színészünk verset mondani?

Aczél Ilona a királyné szerepének azon részeiben, ahol belső küzdelmet, érzések összeroppanó hevét kellett bemutatni, igen megkapó volt. Lágyabb, líraibb megnyilatkozásai nem sikerültek annyira. Gál Gyula mint Gaunt igen jól játszott, de hangsúlyozása nem volt gondos: olyan szavakat emelt ki, melyekre nem esik értelmi súly, s néha oly helyeken tartott szünetet, hogy a mondat értelmét megváltoztatta. Jászai Mari Gloster heregnő rövid jelenetében mélységes művészetével újra gyönyörködtetett. A többi kisebb szerep közül csak a kertészt említjük, kit nem lett volna szabad Gabányival — ez egyébként hasznavehető színésszel — játszatni. Semmi melegség nem volt benne, s a gyönyörű kerti jelenetet majdnem tönkretette.

A rendezés a Shakespeare-előadásoknak a Nemzeti Színházban már megszokott módja szerint folyt le: a színváltások összevonások nélkül egyszerű külsőségek között gyorsan peregtek egymásután. Nagyobb kihagyás csak az V. felvonásban történt, melyből az első szín teljesen elmaradt. A negyedik felvonásban a korona átadási jelenet hatásosan képszerű volt: hátul óriási csücsü-
és ablak, jobbra-balra pedig vörös drapériákba mint keretbe foglalva a trón és a tárgyaló asztal. Gyönyörű volt a király és királyné búcsúzási jelenete is. Teljesen sötét színtér, melyet csak egy élesen ha-

sító fénysugár tör át: benne a király és királyné. Valóságos Rembrandt-kép! Az első felvonás párharc-jelenete s a harmadik felvonás tábori képei azonban mind kiállításban, mind statisztériában nagyon szegényesek voltak. Megértjük és elfogadjuk a rendezésnek ama törekvését, hogy Shakespeare darabjaiban a lelki történésekről nem akarja külsőségekkel elvonni a figyelmet, de ennyire kietlennek mégsem volna szabad lennie. Az is ügyetlen, hogy a harmadik felvonás második és harmadik színe ugyanazon egy várkastély előtt játszódik le.

Szász Károly fordítását az előadás számára több helyen módosították. Sajnos, nem mindig a szöveg előnyére.

Minde fogyatkozások ellenére is reméljük, hogy *II. Richárd király* műsorán fog maradni. Hisszük, hogy e darab mély lelki ábrázolása, egy-egy jelenetének szívbemarkoló mélabúja, és a belőle előtörő hazaszereget, — amely olyan forró, mint Shakespeare egyetlen más darabjában sem! — meg fogják találni az utat a magyar közönség szívéhez.

Nagyon tartózkodó fogadtatásban részesült a sajtó részéről Ch. Wildracnak a Kamaraszínházban játszott *Kitartása*. A sajtó hidegségének nem volt igaza és a darab párizsi sikere igen érthető. Az író nem akar valami eget-földet rengető dolgot mondani, de művének egyszerű, minden fölöslegest kerülő alkotása, s a szereplők karakterének igaz rajza kiváló íróra mutatnak. Egyszerű történet egyszerű emberekről egyszerű eszközökkel megcsinálva. Az író látása a legnemesebben realista, technikája pedig a lényegre koncentráltan művészi. Lélekábrázolása is annyira biztos, s a kis emberek bemutatása annyira élő, hogy — a millió különbsége ellenére is — George Sand falusi novellái jutottak eszünkbe.

A színészek közül legjobbak Rózsahegyi és Kiss Ferenc. Amaz egy örökösen pityókos embert játszik. Részeget színpadon ábrázolni igen könnyű, de úgy, hogy három felvonáson keresztül se legyen az alak unalmassá, ehhez kiváló művész szükséges. Kiss Ferenc az egyik nyomdászt játszotta. Állandó hibája, hogy nagyobb erő-

vel fekszik a játékba, mint amennyi szükséges, itt is látszott, de játékában annyi eredetiség és annyi ötlet volt, hogy elfelejtettük ez erőpazarlást. Uray Tivadar a másik nyomdász szerepében intelligens volt, mint mindig, de egyhangú is, változatosság nélküli is, mint legtöbbször. Radó Mária a koresmároslány szerepében még mindig csak ügyesnek látszott, de semmi különösebb tehetséget, vagy eredetiséget sem mutatott. Játéka gyári munkához hasonlít.

Kállay Miklós fordítása különös megemléstésre méltó. Ritkán hallunk színpadról ennyire élő, ennyire nem papiros-ízű nyelvet. Azonkívül a darab miliójének jellemzésére ügyesen vitt bele némi kis magyar külvárosi ízt, de olyan művészi mértéktartással, hogy bántóvá sehol sem vált.

Május 15-én este kivillamosztunk Pesterzsébetre, hogy a Pflum-mozgó színpadán megnézzük Szigeti József *Rang és módját*. Ne méltóztassanak megrettenni! Nem akarjuk a közönséget valami nivótlan vidéki előadás ismertetésével úntatni. A színészek a Nemzeti Színháznak részben elbocsátott, részben mellőzött művészei voltak. A kitűnő Alszeghy Irma játszotta az öreg nemzetes asszonyt, Bannai Gerő feleségét. E színésznőnek finom ábrázolási módja és nagy intelligenciája e szerepben is kitűnően érvényesült. Valaha a Nemzeti Színház a maga legjelesebb tagjai egyikének tartotta, ma nincs otthona az ország első színpadán. Az elmúlt évadban e szerepén kívül csak a *Kisértetekben* láttuk a Renaissance-színházban, s bizony gazdagabb ábrázolású Alvingné volt, mint a minap Moissivel itt járt bécsi társulat színésznője. De hogy a pesterzsébeti előadásra visszatérjünk, az előadásnak másik kitűnő szereplője Kürthy György volt, az öreg grófnak egyetlen, de igen fontos jelenetében. Diszkrét humoros és a jellemzetes vonásokat nagy biztossággal megfogó képessége igen jól jutott érvényre. A Nemzeti Színház azonban — úgy látszik — az ő foglalkoztatása nélkül is ellehet. Bannai Gerőt Bakó László játszotta, akinek tragikus szerepekben való modorosságai és gyakran minden korlátot szétvető temperamentuma ellen e hasábokon is többször írtunk, de vannak szerepei, melyekben igen otthon van. Az öreg

Bannai magyaros karakterét jóízűen ábrázolta, s pár hónappal ezelőtt a Surányi-darab egyik szerepének nehézkes komikumát is jól fogta meg. A csinos megjelenésű és jó mozgású Garamszeghy (a *Rang és mód*ban Sándort játszotta) is nagyobb figyelmet érdemelne a színház részéről.

Nem szólnánk a Nemzeti Színház e mellőző eljárása ellen, ha ugyanakkor nem szerződötne, nem foglalkoztatna olyan fiatal színészeket, akik vagy életkor, vagy művészet tekintetében — esetleg mind a kettőben — még a pubertás éveit élik. De amikor látjuk a legújabb gárdának ezt az *embaras de pauvre*-tjét, akkor bizony elkeseredünk. Micsoda szempontok érvényesülhetnek ott, ahol Radó Máriát, Gyergyai Istvánt és Harasztos Gusztávot üntalantul (vajjon csakugyan *ün*-talanul?) látnunk kell, ellenben Környey Paula alig kap szerepet, Alszeghy Irma és Kürthy György pedig kizszorul a pesterzsébeti Pflum-mozgóba!

A többi színházak könnyebb, nyári darabokat vettek elő a közönség mulattatására. Közülük kiemeljük Harasnyai Zsolt és Farkas Imre *Májusi muzsikáját* (Renaissance), persze nem mintha különösebb irodalmi értékeket mutatna fel, hanem mert elég hangulatos és kedves s főképen azért, mert talán tüneti jelentősége van. Az utóbbi időben többször esett szó arról, hogy az alsóbb drámai fajok közül az operett kezd kimerülni és helyét valami más rokon genre-nak kell elfoglalnia. A Fővárosi Operettszínház az ú. n. revue-műfajjal próbálkozott, a Renaissance-színház darabja pedig mintha a régi dalosvígjáték, a vaudeville felé mutatna visszatérést. Hogy vajjon melyik fogja e kettő közül az elvénhedt operettet felváltani, vagy pedig a maga erejéből is tud még regenerálódni, azt a közel jövő mutatja meg. Egyelőre elég, ha a közönség e törekvéseket tudomásul veszi.

Galamb Sándor.

Keyserling gróf. A „Reisetagebuch eines Philosophen“ hírneves szerzője két pompás és szellemes előadással gyönyörködtette Budapestet előkelő közönségét. Fejtegetéseinek kiindulópontja annak a megállapítása volt, hogy minden vilá-

gosság keletről, Ázsiából sugárzik az emberiségre: a kereszténységet is annak köszönjük. E nagy lelki fölény oka az, hogy a keleti ember valamit „magától értetődőnek“ tart, amit mi nyugatiak csak nehezen, vagy egyáltalán nem tudunk elfogadni. Ez alapelvítés lényege az, hogy miután mindenek ősalapját emberi elménkkel fölfogni és fogalmilag megragadni nem tudjuk, róla csak sejtelmek lehetnek s reája vonatkozó jelképekkel kell beérnünk. Ezért a keleti ember nem merev fogalmi rendszereket alkot és nem lezártaknak vélt világnézeteket termel, hanem meghagyja annak a lehetőségét, hogy az ellenkezően gondolkodóknak is igazuk lehet s így azt vallja, hogy helytelen, ha nézeteink különbözősége miatt harcászallunk egymással. Evvel szemben a nyugati ember merev és föltétlen állásfoglalásokat kedvelő gondolkodású. Azt hiszi, hogy fogalmával véglegesen kifejezheti a világ és az élet alapvető nagy igazságait. Ezért úgy a vallási életben, mint politikai téren türelmetlen: örökös harcot folytat azok ellen, kik másképen gondolkodnak; meddő küzdelmekben örli fel életét. A világháború érlelte meg az életfölgógás teljes esődjét; az előbbi legnagyobb horderejű eredménye épp az, hogy a nyugati ember kultúrája elvesztette vezérszerepét: a világtörténelem súlypontja immár egyrészt a keletre, másrészt az európai művelődés parvenu szülőltjére; a „chauffeur kultúrá“ termelő Amerikába terelődik át.

Ami e szikrázó szellemességgel kifejtett elméletben mindenekelőtt feltűnik, az a „Kelet“ fogalmának homályos volta. Elsőben is: Jézus tanítása a fenti értelemben vett „Kelet“ bölesességéhez egyáltalán nem számítható. A Megváltó nem quietizmust, hanem az Isten országáért való küzdelmet hirdette. És nem szkeptikus elnézésre, de arra tanított bennünket, hogy azért, amit jónak és igaznak ismertünk fel, mindenünket fel kell áldoznunk. A kereszténység e „dynamikus elem“ nélkül sohasem terjedhetett volna el e világon. Bármily paradoxonnak is tűnik fel, de a hitéért fegyverrel is harcoló kereszties vitéz éppoly hű és megértő tanítványa a békeszerető, de azért Isten házát